

Gianfranco Ravasi

SEDEM MARIJINIH
BESED

Gianfranco Ravasi

SEDEM
MARIJINIH BESED

Ljubljana
2022

Kazalo

Uvod	7
SEDEM MARIJINIH BESED	19
PRVA BESEDA	23
DRUGA BESEDA	35
TRETJA BESEDA	45
ČETRTA BESEDA	77
PETA BESEDA	87
ŠESTA BESEDA	97
SEDMA BESEDA	105
Bibliografija	121

UVOD

*Kot knjiga sem se razprla pred teboj,
knjiga, polna cvetov mladosti, Gospod,
knjiga, polna vzdihov ljubezni.
In nenadoma si se pojavil Ti,
zame, zastrto s sinjino,
zame, ki sem uživala nežnost svoje mladosti,
zame, ki sem se čutila mlado
in pripravljeno na vse bitke življenja.*

Alda Merini

De Maria numquam satis: razširjeno prepričanje, da Marijinih hvalnic ni nikoli dovolj, je utemeljeno na tem jedrnatem latinskem reku, ki ga mnogi zmotno pripisujejo svetemu Bernardu. Čeprav bi glede na svojo vsebino sicer lahko izhajal iz pobožnosti cerkvenih očetov ali litanijskega slavljenja *Theotókos*, »Božje Matere«, ali neizčrpnega ljudskega opevanja Marije, se izrek v tej obliki prvič pojavi v slavni *Razpravi o pravilnem češčenju Marije* francoskega svetnika Ludvika M. Grigniona de Montforta (1673–1716).

V ZAČETKU: RAZGLAŠENJE BOŽJE BESEDE

V rokopisu, ki je nastal okrog leta 1712 in bil najden šele 1842 ter objavljen 1843, je besedna zveza izpisana z velikimi tiska-

nimi črkami kot del naslednje povedi: »Torej se spodobi in je pravično ponoviti s svetniki: DE MARIA NUMQUAM SATIS. Marije še niso dovolj hvalili, poveličevali, častili, ljubili in ji služili. Zasluži si več hvale, spoštovanja, ljubezni in služenja« (10. poglavje), in to zato, ker je »odlična mojstrovina Najvišjega«. Montfortov izrek gotovo izžareva baročno pobožnostno vzdušje, toda navezuje se, kot rečeno, na nepretrgano nit hvalnic v čast Kristusovi materi.

Pomenljivo je opažanje, da se Erazem Rotterdamski v času, ko je reformacija beležila svoje začetke, v svoji *Exomologesis* ni obotavljal govoriti o Devici Materi kot o tisti, ki je *numquam satis laudata*. Celo Luter je v svojih *Pogovorih ob mizi* trdil, da *creatura Maria non potest satis laudari* (pogovor ob dnevu oznanjenja, 25. marca 1533); in v svojem *Komentarju Magnificata* iz 1520–21 je, kot bomo videli, razlagal to slavljenje Božje milosti, ki se je tako vzvišeno in vredno »časti in blagrovanja« izlilo iz ustvarjenine Marije in povzelo

vso čast v besedah Mati Božja. Nihče ne more o njej ali njej reči ničesar večjega, tudi če bi imel toliko jezikov, kot je listja ali trave, zvezd neba ali kamenčkov v morju ... Marijina hvalnica bo šla iz roda v rod in nobene dobe ne bo, ko ne bo slavljen.

V nekem smislu Montfortov izrek, morda nevede, sledi neki vzporednici iz klasične tradicije, po kateri *de dilecto numquam satis*: kot je znano, ima jezik zaljubljenec rad preobilna ponavljanja in celo gostobesedni zanos. Toda v Marijinem primeru – proti vsaki skušnjavi skorajda malikovalskega češčenja, ki včasih okuži nekatere zagrizene marijanske pobožnosti – se hvalnica razprostre v nepretrgano gibanje, saj se v njej dogaja skrivnost, pri kateri ima glavno vlogo Bog. Zato gre prvenstvo Božji milosti: v začetku do-

godka je Božja beseda, ki jo posreduje nebeški sel. V temelju Marijinega materinskega dostojanstva je teofanija oziroma vdor razodevajočega se Boga v njeno življenje in s tem v človeško zgodovino.

»MATI DEVICA, HČI TVOJEGA SINA«

Po zgledu tega čisto teološko-kristološkega uvoda bomo na naslednjih straneh predstavili poseben pristop k Marijini podobi. Ne bomo namreč orisali nekakšnega portreta njene podobe, tako da bi se sprehodili po evangelijskih prizorih, v katerih je prisotna ali dejavna, kot smo storili ob drugih priložnostih. Niti ne bomo šli po poti nazaj in poiskali tiste ženske ali dogodkov iz Stare zaveze, ki jih je krščansko izročilo sprejelo kot napovedane marijanske simbole: v resnici je šele krščanski marijanski pogled odtisnil obličje Kristusove matere na te starodavne like, začevši z Evo, materjo vseh živih.

Prav tako ne želimo drugače kot mimogrede in le kot nujni kontrapunkt v ospredje postavljati različnih dogodkov, ki jo zadevajo, in tako sestaviti popoln mariološki načrt. Slednjega sicer izdelujejo različne ustanove, zlasti akademske: navedimo zgolj kot primer Mednarodno papeško marijansko akademijo (Pontificia Academia Mariana Internationalis), rimsko teološko fakulteto »Marianum« (Facoltà Teologica »Marianum«), Italijansko medpredmetno mariološko združenje (Associazione mariologica interdisciplinare italiana). Zahtevno, če ne nemogoče, se je znajti v brezkončni Mariji posvečeni teološki in nabožni literaturi: za predstavo usmerjamo na slovar *Mariologia*, ki so ga l. 2009 priskrbeli pokojni p. Stefano De Fiores, avtor obsežne marijanske bibliografije, švicarska teologinja Valeria Ferrari Schiefer in še en pomemben mariolog Salvatore Perrella. Ta slovar je izšel pri založbi

San Paolo in zajema kar 128 gesel (ki obsegajo XXXVIII + 1341 strani!).

Prav tako se ne moremo poglobiti v nenehno Marijino navzočnost v patristiki, liturgiji, književnosti, umetnosti, glasbi, ljudskih pobožnostih, ampak lahko nanjo le nakažemo s kratkimi opombami. Pomislimo samo na tisti visoki vrh v XXXIII. spevu Dantejevega *Raja*, ki se začena s terci-nama, ki povesta že skoraj vse o Božji Materi:

Devica, mati, sinu hči prelepa
in kot nihčè ponižna in visoka,
obljuba davna božjega si sklepa.

Človeško je naravo tvoja roka
povzdignila tako, da izvolila
Beseda za svoj dom je nje otroka.

(*Raj*, XXXIII, 1–6)¹

Razprava bi seveda lahko segala vse do novih umetniških in komunikacijskih izrazov, povezanih s kinom, televizijo, vizualno umetnostjo, digitalno kulturo, pa tudi votivnimi podobami in preprostimi, a prav tako ganljivimi izrazi ljudskih oleografij, da ne govorimo o pozornosti, ki bi jo veljalo posvetiti panogam, kot so kulturna antropologija, psihoanaliza, feminizem in tako naprej. Zgolj kot primer med tisočerimi navedimo dolgometražni film Fabia Corsara, pisatelja in režiserja iz San Rema, *Maryam of Tsion*, katerega prvi del je bil prvič predvajan junija 2019 in je podnaslovljen *Escape to Ephesus*. Zgodba temelji na videnjih nemške mistikinje Anne Katharine Emmerick, kot jih je zapisal pisatelj Clemens M.

1 Dante Alighieri, *Božanska komedija*, sl. prevod Andrej Capuder, Trst 1991, 641.

Brentano, ki je med letoma 1819 in 1824 živel ob bolniški postelji te ženske s stigmami. Videnja so opisovala domnevno bivanje Marije z apostolom Janezom v Efezu, kjer naj bi umrla stara 63 let.

Ob Dantejevo (pa tudi Petrarkovo in Boccacciovo) pesniško upodobitev bi lahko postavili zelo znane osebnosti, kot so David M. Turollo, Mario Luzi in Alda Merini, ki smo se je spomnili na začetku, in druge prav tako pomembne, kot so Renzo Barsacchi, Italo Alighiero Chiusano, Elio Fiore, Giovanni Raboni, Marco Beck, Alessandro Zaccuri (njegov *Nel nome* iz 2019 se globoko vtisne) in Michela Murgia (z *Ave Mary. E la Chiesa inventò la donna* iz 2011). Pri tem se ustavimo, kljub skušnjavi, da bi pred seboj na široko razprli »pe-smarico« nepričakovanih, a vselej navdušujočih glasov, kot je storil Carlo Ossola, slavni učenjak s Collège de France, v svoji teološko-kulturološki raziskavi *Viaggio a Maria* iz 2016.

ŠEST ALI SEDEM MARIJINIH »BESED«?

Iz te knjižice jemljemo posredno opredelitev naše poti. Ossola je opozoril na očitno dejstvo:

Marija v evangeliju govori umerjeno – kajti »Marija pa je vse te besede shranila in jih premišljevala v svojem srcu« (Lk 2,19) –, toda njena beseda se širi kot strnjena Biblija. Evangeliji pogosto poudarjajo zadržanost Device; redko se izrazi, toda njena beseda [...] »je neposredna in učinkovita, izrečena z gotovostjo«.

Dejansko je vrstic v Novi zavezi, ki omenjajo Marijo, približno 150, medtem ko je vseh skupaj 5621. Če sledimo zaporedju verjetne kronologije, lahko začnemo pri svetem Pavlu, ki mu v *Pismu Galačanom* zadošča mimobežna, posredna

omemba: »Bog je poslal svojega Sina, rojenega iz žene, rojenega pod postavo ...« (Gal 4,4)

Potem je tu majhna, a pomembna žetev iz sinoptičnih evangelijev (Mr 3,20–21.31–35; 6,3; Mt 1–2; 12,46–50; 13,55–56; Lk 1–2; 8,19–21; 11,27–28). Temu sledi edino, a pomenljivo pričevanje iz *Apostolskih del*: dvanajsteri so skupaj »z ženami in z Jezusovo materjo Marijo« (Apd 1,14) pričakovali binkošti. Razkrije se kot Mati Kristusa, najodličnejšega člana Cerkve, tako kot se je v pripovedih o Jezusovem otroštvu pojavljala v vlogi ljubeče, skrbne in celo zaskrbljene matere (Mt 2,11.14.21; Lk 2,6–7.48). Toda že v sinoptikih se nam približa kot sestra na poti vere, kar doseže vrh v četrtem evangeliju, v začetni »Uri« v Kani (Jn 2,1–12), v »godrnjanju« množice (6,42), zlasti pa v poslednji »Uri« na Golgoti (19,25–27).

Naše obzorje bo precej bolj omejeno. Pretresli bomo samo tiste evangeljske odlomke, v katerih Marija izrecno govori, skupaj 16 vrstic. Gre za skupno 154 grških besed (vključno s člani, zaimki in členicami), od katerih jih kar 102 obsega *Magnificat*. To je resnično skrajna umerjenost, če pomislimo, da je v vsej Novi zavezi 138.020 besed, v evangelijih 64.327, evangelija, ki vsebujeta glas Device Marije, Lukov in Janezov, imata skupaj 34.820 besed (Luka 19.404, Janez 15.416). Te statistične podatke smo navedli zato, da smo pokazali »obrobnost« Marijine besede, ki pa se je kljub temu, kot je opazil Ossola, v stoletjih eksponentno razširila. Pogosto tudi, kot moramo priznati, v apokrifnih oblikah, s čezmerno nagrnadenimi prikazanji in videnji.

Koliko je torej stavkov, ki jih Marija izreče v evangelijih? Če se držimo besedila, jih je šest, kot je označeno v prikazu, dodanem temu uvodu: dva ob oznanjenju angela Gabriela (Lk 1,34.38); obsežnejši govor ob obisku Elizabete z *Magnificatom* (Lk 1,46–55); v jeruzalemskem templju pred dvanajstletnim sinom v družbi pismoukov (Lk 2,48); in nazadnje

dva v Kani ob vznemirjenju na svatbi (Jn 2,3.5). Zakaj smo potemtakem želeli v naslov te knjižice postaviti »sedem Marijinih besed«, nekako vzporedno sedmim Kristusovim poslednjim besedam na križu? Razlago najdemo na Golgoti, v zadnjem prizoru Kristusovega zemeljskega življenja (Jn 19,25–27). Umirajoči Jezus pokliče svojo Mater (»Žena, glej tvoj sin!«), Marija molči, toda njen molk je zgovoren: je nemi, a učinkoviti »da«, je njena sedma, poslednja beseda, tiha, a odločilna, saj jo vodi v novo materinstvo.

SVETOPISEMSKE ŽENE Z IMENOM MARIJA

»Marija je prvo ime, ki ga Jezus izgovori po vstajenju, toda ni namenjeno materi, temveč Mariji Magdaleni.« Prav ima Alessandro Zaccuri, ki je tako zapisal v svoji knjižici *Nel nome*, navedeni zgoraj: Kristus nje, ki ga je rodila, nikoli ne pokliče po imenu in niti kot »mamo« ali »mater«. Kot bomo pojasnili ob branju sedmih evangeljskih odlomkov, v nekaterih primerih uporablja naziv, ki se na prvi pogled zdi hladen in ravnodušen: *gýnai*, »žena, ženska«. Toda v resnici je ta naziv manj hladen, kot bi se lahko zdelo naši občutljivosti. Nasprotno, v sebi lahko spaja vrsto odtenkov glede odnosov in silno pomenljivih teoloških namigov, ki jih bomo poskušali razvozlati.

Marijino ime, ki ga etimološko razlagajo različno (najverjetneje izhaja iz korena *rwm*, ki označuje »poveličanje«, slavno povišanje), se v Novi zavezi pojavi kar 54-krat in seveda prvo mesto zaseda Devica Marija. Prvič se pojavi v rodovniku, s katerim se začneja Matejev evangelij, čeprav v zvezi z Jožefom, njenim možem (Mt 1,16), in v angelovem oznanjenju »devici, ki ji je bilo ime Marija« v Lukovem evangeliju (Lk 1,27). Vendar pa se pojavlja še precej drugih oseb, ki nosijo enako ime kot Mojzesova sestra, Marjam, ki je kasneje posta-

Videl sem jo visoko nad morjem.
Visoko. Lepo.
Neskončno lépo,
bolj od vsake druge zvezde.
Čisto bela mi je prebadala oko in duha,
živa kot šivankina konica.
Nisem poznal njenega imena,
morje mi je šepetalo »Marija«.
In že je bila moja
edina zvezda.
V blodni noči sem se, izgubljeni,
zalotil, da molim.
Bila je morska zvezda.

Giorgio Caproni

Služabnikom na svatbi v Kani je bilo Marijino govorjenje gotovo znamenje naravne miline in deviške zadržanosti. Nedvomno je imela zadrego drugih za svojo, ni je mogla prenašati in Jezusu ni mogla skrivati, da manjka vina. Ko jo je Sin ostro pograjal, mu ona, mila in ponižnega srca, ni odgovorila, toda ni niti obupala, temveč se je omejila na to, da je spodbudila služabnike, naj storijo tisto, kar jim bo naročil.

Tako sveti Bernard iz Clairvauxa v neki svoji pridigi. Nanj je Jezusov odgovor Mariji, ki, kot smo videli, ni tako trd, da bi ga lahko imeli za »ostro grajo«, naredil velik vtis, saj se je k njemu v svojih pridigah vrnil še trikrat in celo poskušal stavka »Kaj imam s teboj, žena? Moja ura še ni prišla« zelo svobodno potisniti proti alegorični moralni razsežnosti:

Po spreobrnitvi k Bogu ne smemo več skrbeti za svoje telesne sorodnike in njihove materialne potrebe ne smejo biti ovira na naši duhovni poti.

MARIJINA BESEDA REŠITVE

Zdaj naj se naša pozornost ustavi pri šesti Marijini »besedi«, ki je še vedno uvrščena v prizor svatbe v Kani. Še enkrat gre za skorajda v eni sami sapi izrečen stavek, utemeljen v bistvu na posledičnem glagolskem paru »reči-storiti«. V celoti gre za šest grških besed: Ὁ τὶ ἄν λέγειν ὑμῖν ποιήσατε, »Kar koli vam reče, storite!« (Jn 2,5) Mati je torej razvozlala globoki pomen Sinovih navidezno zagonetnih in nezgovornih besed, besed, ki se, paradokсно, zdijo hkrati skrivnostne in razodevajoče (»Moja Ura še ni prišla«). Marija z jasnim naročilom, namenjenim služabnikom, razrešuje pričakovanje, ki se je ustvarilo v samem bralcu, željnem spoznati rešitev drame, ki se je vrnila v praznično svatbeno vzdušje.

Mariolog Alberto Valentini pomenljivo opaža:

Besede Jezusove matere služabnikom so namenjene temu, da jih pripravijo na poslušanje Jezusovega glasu, na izpolnitev vsega, kar jim bo dejal. Materino dejanje je predhodno Jezusovemu prihodu v središče dogajanja in ga pripravlja tako, da izpostavlja njegovo prednost in oblast. S tem posegom pred spremenitvijo vode v vino ona začne svoje poslanstvo »žene«, posvečeno razodetju Sinove slave in veri učencev.

SVETOPISEMSKI NAMIGI

V naši analizi se osredotočimo na kratek Marijin stavek, namenjen služabnikom tega svatbenega kosila. V njem odmevajo podobni vzorci iz Stare zaveze, vse od faraonovega navsveta Egipčanom v kontekstu, ki je podoben našemu (tam gre za pomanjkanje kruha): »Pojdite k Jožefu; kar vam poreče, to storite!« (1 Mz 41,55) In kot je znano, bo Jožef, Jakobov sin in egiptovski podkralj, razdelil ljudstvu potrebno hrano kakor Jezus, ki sosvatom podarja obilje vina. Vemo, da evangelist

Janez v dogodkih in Kristusovih besedah rad vidi biblične odbleske.

Lahko bi torej prepoznali še drugi namig, kakor predlagajo mnogi eksegeti, in sicer v povezavi z enim izmed glavnih trenutkov zgodovine odrešenja, z zavezo na Sinaju. Potem ko je ljudstvo slišalo Božje sporočilo, ki mu ga je predal Mojzes, je soglasno odgovorilo: »Vse, kar je Gospod govoril, bomo storili« (2 Mz 19,8). Še pred zapečatenjem zaveze s krvno daritvijo Izrael enoglasno zakliče: »Vse besede, ki jih je govoril Gospod, bomo izpolnjevali« (2 Mz 24,3; prim. 24,7; 5 Mz 5,27). Tudi v nadaljnji obnovitvi zaveze v Sihemu, potem ko so slišali izpoved vere, ki jo je izrekel Jozue in ki navaja Božja odrešenjska dela, ljudstvo poudari svoj pristanek: »Gospodu, našemu Bogu, bomo služili, in njegov glas bomo poslušali« (Joz 24,24; prim. Ezr 10,12 z obnovitvijo zaveze z Gospodom po izgnanstvu).

Zanimivo je, da je glagolski par »storiti-poslušati« podoben tistemu »reči-storiti«, ki ga uporabi Marija. V rabinskem izročilu je uporabljen za zaroko med Bogom in Izraelom, s čimer sega po alegorični razlagi *Visoke pesmi*, ki je postala metafora vezi zaveze, brane v svatbenem ključu (*Spev Rabba'* 1,12,1). Gotovo je, da poleg posebnih odtenkov, ki jih lahko privzame Marijina šesta evangeljska »beseda«, ki je šla skozi sito eksegetskega razlaganja, izpričuje gotovost, da bo Sin ukrepal. Naročilo strežnikom namreč razkriva absolutno zapanje v Kristusa, »karkoli« bo odločil. Resnično lahko Marijino izjavo sprejememo kot zgled neomajnega in razpoložljivega sprejetja Božje besede.

DVE JEZUSOVI ODLOČILNI NAROČILI

Na tem mestu Jezus sam poseže v dogajanje z dvema odrezanima in odločnima naročiloma: »Napolnite vrče z vodo!« (Jn

2,7) in »Zajemite zdaj in nesite starešini« (Jn 2,8). Že prej smo opozorili na obilje daru, saj je kapaciteta šestih kamnitih vrčev skupno nihala med 12 in 18 »metretami« tekočine oziroma, glede na to, da »metreta« ustreza 40 litrom, vsebini med 480 in 720 litri. Vrednost podatkov je bolj kot konkretnosti informacije namenjena obilju mesijanskega daru. Torej so bolj nenavadne kot učinkovite vzporednice, ki jih je sloviti učenjak Rudolf Bultmann želel vzpostaviti s kultom Dioniza, grškega boga vina, ob prazniku katerega je na otoku Androsu iz vodnjakov teklo vino namesto vode.

Poudarili smo že, kako pomenljiva je svetopisemska simbolika vina – ki bo tudi osrednja pri zadnji večerji –, zlasti z mesijanskega vidika. Dodati moramo, da ima ta sad trte presežen pomen tudi na obzorju modrostne literature. Kajti v *Pregovorih* se poosebljena Modrost javno obrača na tistega, ki je »brez razuma« in ga povabi k svoji mizi, torej v svojo družbo: »Pridite, jejte moj kruh, pijte vino, ki sem ga namešala« (Prg 9,4–5). Tudi v *Sirahovi knjigi* je upodobljena »kakor vinska trta, ki je pognala ljubke poganjke« in ki vabi k sebi, da bi se nasitili od njenih sadov v gotovosti, da »kdor me pije, bo še žejen« (Sir 24,17–21). Izraz Kristusovega obličja tako zadobi novo črto, saj postane poosebljena Božja Modrost.

»ZNAMENJE« BOŽJE RAZGLASITVE V KANI

Prav zaradi teh simbolnih odbleskov Janezova pripoved preide od dejanskosti na raven presežnega dogodka, zaznamovanega z različnimi elementi, v katerih je mogoče prepoznati metaforične povezave. Naša naloga ni, da jih pojasnimo, temveč le, da jih navedemo. Svatbeni starešina ne pozna skrivnostnega izvora vina, saj je ta izvor Kristus. Ta tema se v četrtem evangeliju večkrat pojavlja (prim. Jn 7,25–29.40–

Gianfranco Ravasi
Sedem Marijinih besed
Knjiga Marijine kongregacije

Imprimatur: SŠK, msgr. dr. Andrej Saje, novomeški škof in predsednik SŠK,
št. 18-19/22, 3. 11. 2022

Naslov izvirnika: Le sette parole di Maria
© izvirnika: Centro editoriale dehoniano, 2020
© za slovensko izdajo: Družina d. o. o., 2022
Izdaja: prva
Prevod: Sergej Valijev
Jezikovni pregled: Vida Freljih
Grafična priprava: Stanislav Oražem
Oblikovanje naslovnice: Pavla Bonča
Izdali in založili: Družina, d. o. o., Marijina kongregacija
slovenskih bogoslovcev in duhovnikov
Za založbo: Tone Rode, Mel Kovic
Tiskano v Sloveniji
Naklada: 1200 izvodov
Ljubljana 2022

Vse informacije o knjigah založbe Družina najdete na spletni strani: www.druzina.si,
o Marijini kongregaciji pa semenisce.si/mksbd.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-312.47

RAVASI, Gianfranco

Sedem Marijinih besed / Gianfranco Ravasi ; [prevod Sergej Valijev]. - 1. izd. -
Ljubljana : Družina : Marijina kongregacija slovenskih bogoslovcev in duhovni-
kov, 2022

Prevod dela: Le sette parole di Maria
ISBN 978-961-04-0944-1 (Družina)
COBISS.SI-ID 122651651